

сучасного методичного забезпечення прогнозування та планування інвестиційного процесу суб'єктів господарювання, що й має стати об'єктом подальших наукових досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Самчинська І.М. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2012 рік / І.М. Самчинська, А.Ю. Рудик, В.В. Зубенко та ін. – К., 2013. – 73 с.
2. Губенко В.В. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2013 рік / В.В. Зубенко, І.М. Самчинська, А.Ю. Рудик та ін. – К., 2014. – 80 с.
3. Щербина І.Ф. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2011 рік / І.Ф. Щербина, А.Ю. Рудик, В.В. Зубенко, І.М. Самчинська та ін. – К., 2011. – 96 с.
4. Черніков Д.О. Модернізація системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні / За ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2013. – 48 с.
5. Ломачинська І.А. Вплив фіскальної політики держави на фінансову стійкість українських підприємств / І.А. Ломачинська // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2014. – Том 19. – Вип. 2/5. – С. 173–177.
6. Динаміка Валового внутрішнього продукту України // Міністерство фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.
7. Налоговое стимулирование инновационных процессов / Отв. ред. Н.И. Иванова. – М. : ИМЭМО РАН, 2009. – 160 с.
8. Кюрджиев С.П. Зарубежный опыт реализации амортизационной политики организации / С.П. Кюрджиев // Вестник Таганрогского института управления и экономики. – 2012. – № 2. – С. 15–18.
9. Податковий кодекс України // Вісник податкової служби України. – 2013. – № 2–3. – С. 1–416.

УДК 366.54

Лащак В.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Буковинського університету

Лащак Т.В.
студент
Чернівецького національного університету

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ. СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК ПРИОРІТЕТНИЙ НАПРЯМ ЙОГО РОЗВИТКУ

Більшість науковців розглядають в понятійному просторі захист прав споживачів тільки з правової точки зору, не аналізуючи глибинні економічні передумови, які впливають на якісні та функціональні характеристики споживчих товарів і, відповідно, трансформуються в задоволення чи не задоволення споживацьких очікувань від придбаних товарів. На нашу думку, залежно від проходження товару в часовому просторі, варто здійснити градацію захисту прав споживачів як певного контрольного процесу на попередній, поточний і слідуючий захист, якому будуть притаманні певні фінансові важелі, що держава може застосовувати для функціонування механізму захисту прав споживачів. Надзвичайно важливо, з метою не допуску на ринок неякісної продукції, орієнтуватись на сучасну європейську стратегію якості й безпеки продукції та послуг, використовуючи напрацювання всесвітньої організації національних органів з стандартизації.

Ключові слова: захист прав споживачів, фінансовий механізм і важелі, стандартизація, стандарти.

Лащак В.В., Лащак Т.В. ФИНАНСОВЫЙ МЕХАНИЗМ ЗАЩИТЫ ПРАВ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ. СТАНДАРТИЗАЦИЯ КАК ПРИОРИТЕТНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ЕГО РАЗВИТИЯ

Большинство ученых рассматривают в понятийном пространстве защиту прав потребителей только с правовой точки зрения, не анализируя глубинные экономические предпосылки. влияющие на качественные и функциональные характеристики потребительских товаров и, соответственно, трансформирующиеся в удовлетворение или не удовлетворение потребительских ожиданий от приобретенных товаров. По нашему мнению, в зависимости от прохождения товара во временном пространстве, следует осуществить градацию защиты прав потребителей как определенного контрольного процесса: предварительного, текущего и последующего, которому будут присущи определенные финансовые рычаги, которые государство может применять для функционирования механизма защиты прав потребителей. Чрезвычайно важно, с целью не допустить на рынок некачественной продукции, ориентироваться на современную европейскую стратегию качества и безопасности продукции и услуг, используя наработки всемирной организации национальных органов по стандартизации.

Ключевые слова: защита прав потребителей, финансовый механизм и рычаги, стандартизация, стандарты.

Laschak V.V., Laschak T.V. FINANCIAL MECHANISM FOR CONSUMER PROTECTION. STANDARDIZATION AS A PRIORITY OF ITS DEVELOPMENT

Most scholars consider the conceptual space of consumer protection only from a legal point of view, analyzing the underlying economic conditions that affect the quality and functional characteristics of goods and accordingly transformed to meet or not meet consumer expectations of purchased goods. In our opinion based on the passage of goods in temporary space should make gradation consumer protection as a specific control process for the previous, current and ex defense which are respectively characterized by some financial instruments that the state can apply for the functioning of zhystu consumer rights. It is essential in order to avoid admission to the market is not oriented quality products for modern European strategy for quality and safety of products and services, using the achievements of world organization of national standards bodies.

Keywords: consumer protection, financial mechanisms and instruments, standardization, standards.

Постановка проблеми. У період глобалізації економіки перед державою гостро постає проблема захисту прав громадян як споживачів. Необхідно визначити можливість впливу держави за допомогою фінансових механізмів на розвиток стандартизації як можливості контролю за якісними й функціональними характеристиками товарів робіт і послуг, що пропонуються споживачам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми питань захисту прав споживачів у ринкових умовах розглядаються на теоретичному й методологічному рівнях рядом учених: П. Калита [1], А. Мазаракі [2], Н. Салухіна [3], О. Язвінська [4], І. Дудла [5] та інші. У роботах цих авторів аналізуються загальні принципи, методи і прийоми захисту прав споживачів. Однак практично всіма науковцями захист прав споживачів розглядається на кінцевому етапі у момент реалізації або після придбання товару споживачем переважно з правової точки зору.

Постановка завдання. Визначити можливість впливу держави за допомогою фінансових механізмів на розвиток стандартизації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У світовій економіці поняття конс'юмеризм, яке походить від латинського «consumo» – споживаю, розглядається як організований рух громадян, а також державних і громадських установ за розширення прав та вплив споживачів на виробників і торговців як у комерційній сфері, так і поза нею. [4]. Уряди країн при розробці й посиленні політики у сфері захисту прав та інтересів споживачів дотримуються Керівних Принципів для захисту інтересів споживачів, прийнятих у квітні 1985 р. Генеральною Асамблеєю ООН (резолюція 39/248) [6]. Для України, як країни, що передбачила євроінтеграційний курс важливим, є поглиблений аналіз фактичного стану реалізації основоположних Принципів ООН у сфері споживчої політики. Тільки тоді стане можливим відповідне коригування змісту та пріоритетів державної споживчої політики, внесення змін і доповнень до законодавства, які стимулювали б більш активні дії до захисту прав та інтересів вітчизняних споживачів у конкретних соціально-економічних умовах. Ефективний фінансовий механізм захисту прав споживачів слід розробити на основі нових підходів до управління якістю товарів і послуг, а також новітніх підходів до контролю за якістю товарів і послуг на споживчому ринку.

Варто відмітити, що більшість науковців розглядають у понятійному просторі захист прав споживачів тільки з правової точки зору, не аналізуючи глибоких економічних передумов, які впливають на якісні та функціональні характеристики споживчих товарів і, відповідно, трансформуються в задоволення чи не задоволення споживачьких очікувань від придбаних товарів. На нашу думку, залежно від проходження товару в часовому просторі, варто здійснити градацію захисту прав споживачів як певного контрольного процесу на попередній, поточний і слідуючий захист, якому будуть притаманні певні фінансові важелі, що держава може застосовувати для функціонування механізму захисту прав споживачів. Так, на стадії попереднього контролю, коли тільки відбувається підготовка до випуску того чи іншого товару чи послуги, до фінансових важелів попереднього впливу слід зарахувати такі:

1. Фінансування державою й залучення коштів з інших джерел, спрямованих на систему стандартизації та сертифікації товарів, робіт і послуг.

2. Запровадження програм з фінансування проєктів, які передбачають виготовлення продукції за

міжнародними більш якісними характеристиками й показниками.

3. Запровадження податкових пільг для виробників продукції з високими споживчими показниками.

4. Удосконалення механізму повернення податків, зокрема ПДВ на товари, які виробляються в державі й вивозяться для реалізації та користування за межі митної території.

5. Сприяння держави в залученні міжнародних грантів, направлених на покращення якісних показників продукції.

6. Надання пільгових кредитів і застосування державою компенсаторів відсоткових виплат комерційним банкам за надані кредитні ресурси для виробництва більш якісних товарів.

На стадії вже безпосереднього виробництва й надання робіт чи послуги, на нашу думку, державі варто задіювати для ефективного функціонування механізму захисту прав споживачів такі фінансові важелі впливу:

1. Фінансове та інше стимулювання державою підприємств, які впровадили та організували ефективний внутрішній контроль за якістю продукції.

2. Стимулювання конкурентного середовища в державі, орієнтованого на використання підприємствами більш якісних матеріалів, технологічно кращого й енергозберігаючого обладнання, а також залучення до виробничих процесів більш високопрофесійних і досвідчених спеціалістів.

3. Фінансування, а також ефективна організація та контроль з боку держави й громадськості за діями органів, уповноважених здійснювати зовнішній контроль за дотриманням вимог виробництва й відповідності виготовленої продукції стандартам і технічним регламентам.

4. Ефективне використання податкових важелів впливу.

5. Ефективне використання монетарних інструментів впливу.

6. Фінансування та стимулювання створення незалежних інформаційних медіа просторів, що аналізують якісні параметри товарних ринків.

7. Фінансування і стимулювання створення незалежних лабораторій і науково дослідних інститутів, які досліджують і вивчають якісні характеристики продукції.

Стосовно фінансових важелів впливу держави на просторово часовій стадії слідуємого контролю, що має здійснюватись у процесі реалізації й безпосереднього використання продукції, то тут варто визначити таке:

1. Застосування ефективних заходів контролю із застосуванням дієвих штрафних, дисциплінарних та інших заходів примусово обмежувального характеру.

2. Фінансування, а також ефективна організація та контроль з боку держави та громадськості за діями органів, до повноважень яких належать нагляд і контроль за дотриманням вимог законодавства з питань якості безпеки продукції.

3. Фінансування й організація роботи судової гілки влади в напрямі ефективного захисту інтересів споживачів і застосування компенсаторів їх матеріальних та моральних збитків.

4. Постійне вдосконалення роботи механізму оподаткування доходів споживачів.

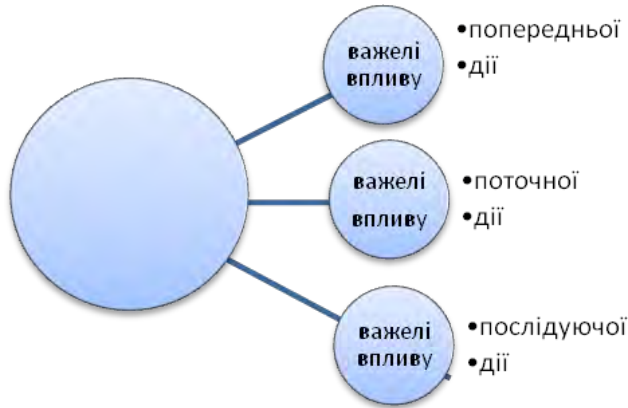
5. Створення сприятливих монетарних умов у державі та стимулювання розвитку механізму кредитування споживачів.

6. Використання розподільчих і перерозподільчих функцій держави через пільгові й субсидарні механізми.

7. Фінансове стимулювання створення громадських, міжнародних та інших недержавних конс'юмерських організацій.

8. Стимулювання підприємств, які виробляють і реалізують товари, надають послуги та виконують роботи високої якості.

9. Фінансування витрат, пов'язаних з веденням бази даних неякісних і небезпечних товарів.

Рис. 1. Механізм захисту прав споживачів і важелі впливу в часовому просторі проходження товарної продукції

Саме трактування механізму захисту прав споживачів можливо тільки в тісному поєднанні з якісними характеристиками продукції. Понятійним визначенням якості є сукупність властивостей і характеристик продукції, яка забезпечує задоволення наявних потреб споживачів [7, с. 270]. Таке трактування є досить загальним визначенням якості, у більш широкому розумінні якість продукції передбачає сукупність певних показників, що є відображенням корисності її для споживача, безпеки, надійності, довговічності, гарантійності, наявності певного достатнього технічного ресурсу, придатності до ремонту, новизни, економічності, ергономічності, естетичності, екологічності. Найвищим критерієм якості є її відповідність світовим стандартам та конкурентоспроможність на світовому ринку.

Надзвичайно важливо, з метою не допуску на ринок неякісної продукції, уміло використовувати фінансові механізми держави в напрямі орієнтування на сучасну європейську стратегію якості й безпеки продукції і послуг, використовуючи напрацювання всесвітньої організації національних органів з стандартизації. ISO (International organization for standardization) – всесвітня організація національних органів із стандартизації, яка об'єднує більше ніж 100 країн-членів, де кожна з країн має один рівний голос. До складу ISO входять 120 країн із своїми національними організаціями зі стандартизації. Міжнародні стандарти ISO не мають статусу обов'язкових для всіх країн-учасниць, будь-яка країна світу має право застосовувати їх на власний розсуд. Застосування міжнародного стандарту ISO пов'язано в основному з участю країни у міжнародному поділі праці і станом її зовнішньої торгівлі. Основною метою ISO є підтримка розробки стандартів, тестування й сертифікації спрямованих на розвиток торгівлі якісних продуктів і послуг. З березня 1997 р. стандарти ISO почала визнавати й Україна.

Структура ISO сформована з керівних та робочих органів. До керівних органів належать Генеральна асамблея, Рада, Технічне керівне бюро. До робо-

чих органів – технічні комітети, підкомітети, технічні консультативні групи. У свою чергу Раді ISO підпорядковуються сім комітетів: ПЛІАКО (технічне бюро), СТАКО (комітет з вивчення наукових принципів стандартизації), КАСКО (комітет з оцінки відповідності), ІНФКО (комітет з науково-технічної інформації), ДБВКО (комітет з надання допомоги країнам, що розвиваються), КОПОЛКО (комітет із захисту інтересів споживачів), РЕМКО (комітет зі стандартних зразків) [8, с. 139].

Технічну роботу в ISO здійснюють понад 30 тис. експертів з різних країн світу, тому ISO має світовий авторитет і високий статус серед найбільших міжнародних організацій. Тільки 20% від загальної кількості стандартів ISO передбачає вимоги до конкретної продукції, водночас як основна маса нормативних документів регламентує вимоги безпеки, технічної сумісності, методів випробування продукції, а також інших загальних і методичних питань.

Рішення організації впроваджувати стандарти ISO в основному ґрунтується на таких факторах [9, с. 87–88]:

- вихід на ринки Європейського союзу;
- конкурентоспроможність на внутрішньому й зовнішньому ринках;
- задоволення запитів споживачів, що вимагають ISO 9001;
- удосконалення системи якості;
- мінімізація повторних аудитів, які здійснюються різними споживачами.

Упровадження ISO надає такі основні переваги:

- розширення визнання завдяки стандартам;
- всесвітня доступність стандартів на багатьох мовах, що сприяє розширенню зв'язків між багатонаціональними споживачами й постачальниками.

Виконання вимог ISO означає, що система якості, яка використовується, здатна задовольнити вимоги споживача, а їхній номер свідчить про певний напрям. Так, основні стандарти 9000 стосуються основних вимог до якісних характеристик товарів, робіт і послуг:

- ISO 9000:2000 встановлює принципи та основні поняття управління якістю, змальовує зміст серії стандартів та дає перелік термінів, їх визначення для використання в будь-якій організації.
- ISO 9001:2000 визначає вимоги до системи управління якістю, якщо організації необхідно продемонструвати здатність задовольнити вимоги споживачів та органів влади.
- ISO 9004:2000 змальовує керівні положення для створення системи управління якістю, яка перевищує вимоги ISO 9001 з метою ефективного задоволення й перевищення очікувань споживачів.
- ISO 19011 забезпечує керівництво щодо планування та проведення аудиту.

Стандарт ISO 14000 – міжнародний стандарт зі створення системи екологічного менеджменту, являє собою своєрідне сімейство стандартів, пов'язаних з навколишнім середовищем, яке існує, щоб допомогти організаціям звести до мінімуму негативний вплив діяльності організації на навколишнє середовище:

- ISO 14001 становить фундаментальний набір правил, якими користуються організації по всьому світу, проектує й упроваджує ефективні системи екологічного менеджменту.
- ISO 14001 встановлює критерії для системи екологічного менеджменту, описує основні правила, яким організація може слідувати для побудови ефективної системи екологічного менеджменту, може

бути використаний організаціями для підвищення ефективності використання ресурсів. Цей стандарт був розроблений для зменшення впливу діяльності організацій на навколишнє середовище. У свою чергу підприємства отримують ряд економічних переваг: підвищений рівень відповідності законодавчим і правовим вимогам за рахунок використання стандарту; знижують ризики нормативних і екологічних штрафів; сертифікація на відповідність ISO 14001 дає змогу уникнути багаторазову сертифікацію на різні стандарти [9].

Важливу роль в підвищенні якості продукції відіграють стандарти ІСО 22000. «Системи менеджменту безпеки харчових продуктів». Стандарт ISO 22000 розроблений для того, щоб організації всіх типів, що беруть участь у ланцюгу поставок харчової продукції, могли впровадити систему менеджменту безпеки цієї продукції. До таких організацій належать виробники сировини та харчових продуктів, компанії які забезпечують транспортування й зберігання готової продукції, організації роздрібною торгівлі, окрім того виготовлення устаткування, пакувального матеріалу, добавок і інгредієнтів.

Стандарти є джерелом найважливішої інформації, оскільки в них зібрано норми і правила, основані на досягненнях у різних галузях техніки, технології та практичного досвіду й визнані методом консенсусу представниками всіх зацікавлених сторін. Важливо відзначити великий вплив стандартизації на підвищення конкурентоспроможності та якості продукції, який реалізується в основному через комплексне розроблення стандартів на сировину, матеріали, напівфабрикати, комплектувальні вироби, оснащення, проектування й готову продукцію; на технологічні вимоги до найважливіших процесів і показників якості, а також на єдині методи випробування й вимірювання, засоби контролю та оцінювання відповідності. Стандарти полегшують вибір оптимального розмірного ряду й найкращих зразків, забезпечують організацію спеціалізованих виробництв, зменшують витрати на проектування і виготовлення, скорочують строки освоєння продукції. Очевидно, наявність стандартів істотно полегшує та спрямовує діяльність виробника продукції щодо забезпечення її ринкової відповідності за критеріями конкурентоспроможності та якості. Доречно наголосити, що застосування принципу обов'язковості стандартів, надмірна деталізація вимог та орієнтація стандартизації на певні конструкційні рішення, застосування лише визначених матеріалів чи сировини тощо є гальмом у створенні належної продукції. Також, як свідчить міжнародний досвід, одним з найбільш ефективних механізмів підвищення якості роботи органів державної влади з точки зору потреб споживачів є впровадження у їх діяльність стандартів і процедур, які приводять системи управління в державному секторі до єдиних з бізнес-сектором.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, обраний Україною курс на євроінтеграційні процеси ставить важливу умову щодо постійного покращання якісних показників продукції. Трансформація конкурентної боротьби у сфері нецінових категорій активізує появу великої кількості технологічно складних виробів, що зумовлює видозмінення ціни як такої у багатоскладову ціну споживання, та відображає всю суму витраток покупця, необхідну для функціонального й ефективного споживання товару протягом усього строку його служби. При виборі товару для покупця стають домінуючими такі показники, як якість, функціональність, новизна товару, надійність конструкції та наявність термінів гарантії, відповідність міжнародним стандартам, зручність експлуатації, зовнішнє оформлення, готовність до споживання, легкість у користуванні тощо. Такі нецінові властивості та їх параметри формують нову модель системи споживчих цінностей, утворюючи нові точки дотику конкурентних змагань як окремих підприємств та фірм-експортерів, так і цілих держав, які є основними гравцями в транснаціональній економіці світу. Вплив держави на розвиток стандартизації як складової механізму захисту інтересів споживачів надає можливість досягнути декількох цілей, зокрема, найбільш пріоритетними з яких є забезпечення власного населення якісним товаром і можливість продукції конкурувати на зовнішніх ринках. Вважаємо за необхідне продовжувати наукові дослідження щодо аргументації зміни політики держави із захисту прав споживачів у напрямі профілактики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Калита П. Звенья одной цепи: Защита потребителей и товаропроизводителей немислима без интегрирующей основы – качества / П. Калита // Споживач. – 1997. – № 8.
2. Мазаракі А.А. Захист прав споживачів: соціально-правовий аспект / Київський національний торговельно-економічний ун-т / А.А. Мазаракі, О.М. Язвінська, Л.В. Ніколаєва, Н.В. Пritульська, Л.М. Іваненко; заг. ред. Л.В. Ніколаєва. – К.: КНТЕУ, 2002. – 312 с.
3. Салухіна Н.Г. Захист прав споживачів: [навчальний посібник] / Н.Г. Салухіна, О.М. Язвінська, О.І. Башкатова. – К.: МАУП, 2007. – 382 с.
4. Язвінська О.М. Історія конс'юмеризму: [навч. посіб. для студ. вищих закл. освіти з підприємництва і торгівлі]. – 2. вид., доп. й перероб. – К.: КНТЕУ, 2003. – 363 с.
5. Дудла І.О. Захист прав споживачів: [навч. посіб. для студ. ВНЗ]. – Чернігів: ЧДТУ, 2006. – 268 с.
6. Резолюція 39/248 Генеральної Асамблеї ООН «Керівні принципи для захисту інтересів споживачів» від 09.04.1985 р. // Internet-сайт Верховної Ради України: www.rada.gov.ua. Розділ: Законодавство.
7. Методичні і організаційні документи програми / Київська якість. – К., 2012. – 270 с.
8. Використання знаків оцінки відповідності // Інформ. бюл. з міжнар. стандартизації. – 2012. – № 1. – С. 130-139.
9. Макаров С.В. Сертифікація за вимогами стандарту ISO 1401: очікування й проблеми. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: >www.ecoline.ru/mc/management/articles/certif_VPZ.html.